



In the name of Allah, the compassionate, the merciful  
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه  
عنوان و نام پدیدآور  
مشخصات نشر  
مشخصات ظاهری  
شابک  
وضعیت فهرست نویسی : فایا  
یادداشت  
یادداشت  
موضوع

امیدی نقلبری، مهدی، ۱۳۴۶ -  
مبانی علم سیاست با رویکرد اسلامی / مهدی امیدوی نقلبری.  
قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۰.  
۲۲۶ ص:، جدول.  
۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۹۸۵-۵:  
چاپ دوم: ۱۴۰۱.  
کتابنامه: ص. ۲۲۶.  
علوم سیاسی / Political science ؛ اسلام و سیاست / Islam and politics  
قدرت (علوم اجتماعی) / Power (Social sciences)؛ ولایت فقیه / Wilayat al-faqih  
مشروعیت حکومت / Legitimacy of governments؛ اسلام و دولت / Islam and state  
دموکراسی -- جنبه‌های مذهبی - اسلام / Democracy -- Religious aspects -- Islam  
ایدئولوژی -- جنبه‌های سیاسی / Ideology -- Political aspects  
شناسه افزوده  
شناسه افزوده  
رده بندی کنگره  
رده بندی دیویی  
شماره کتابشناسی ملی  
مرجع تولید: پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ  
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

Almustafa International University/Almustafa International Translation and Publication center  
JAVI :  
۰۱/۳۲۰ :  
۸۷۵۳۷۵۴ :  
BA0454

## مبانی علم سیاست با رویکرد اسلامی

مؤلف: مهدی امیدوی نقلبری

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ

### مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸      تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴  
تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵  
◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه      تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

📧 pub\_almustafa      🌐 pub-almustafa.ir      ✉ miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت      ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری      ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است





مرکز بین‌المللی  
ترجمه و نشر المصطفیٰ

# مبانی علم سیاست با رویکرد اسلامی

مهدی امیدی نقلبری

## سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد. «جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

---

## پیش‌گفتار

---

حوزه‌های علمیه در تلاش خود در طول تاریخ، همواره تعلیم و تربیت را جزو رسالت‌های اصیل خود قرار داده و بدین وسیله، معارف فاخر اسلام و علوم اهل بیت علیهم‌السلام را نسل به نسل تا به امروز رسانیده و در این راستا بیشترین اهتمام را به کتاب‌های آموزشی داشته‌اند.

جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه نیز یک نهاد حوزوی بین‌المللی است که تعلیم و تربیت فراگیران غیر ایرانی را در حوزه علوم اسلامی و انسانی بر عهده دارد و مشتاقان زیادی از ملیت‌های گوناگون در سطوح مختلف آموزشی و رشته‌های متنوع علوم اسلامی و انسانی در این نهاد تحصیل می‌کنند. دانش و بینش اسلامی طلاب غیر ایرانی - با توجه به تنوع منطقه‌ای و کشوری - تفاوت‌هایی دارد، همین امر ایجاب می‌کند که نهاد مذکور به تدوین متون نوین و متناسب با تنوع ملیتی بپردازد.

این نهاد مبارک، تدوین متون درسی متناسب با نظام آموزشی را از مأموریت‌های ویژه اداره کل تدوین متون درسی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم قرار داده، و این اداره با اتکا به تجربه پیشین خود و دستیابی به شکوفایی جدید در تولید علم، امید دارد با عنایات الهی و توجهات حضرت ولی عصر عجل‌الله‌فرجه از عهده این مأموریت برآمده و در گسترش فرهنگ و معارف اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم سهیم باشد، این اداره

با قدردانی از فعالیت‌های گذشتگان سعی دارد در اجرای مأموریت یاد شده با همکاری گروه‌های علمی جامعة المصطفی ﷺ و رعایت معیارهای پیشرفته متون درسی، نیازهای آموزشی این نهاد مبارک را تأمین کند.

اثر علمی پیش‌روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای مهدی امیدی برای دوره کارشناسی رشته علوم سیاسی به عنوان متن درسی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب اهداف آموزشی جامعة المصطفی ﷺ، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار دانش‌پژوهان محترم قرار گرفته است.

در اینجا ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از همکاری بخش‌های مختلف جامعة المصطفی ﷺ که امکان چاپ و نشر این اثر را فراهم کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

---

## فهرست

---

مقدمه	۱۵
درس اول: سیاست، علم سیاست، موضوع و اهمیت	۱۷
مقدمه	۱۷
تعریف سیاست	۱۸
الف) تعریف لغوی سیاست	۱۸
سیاست نظری و سیاست عملی	۲۰
سیاست مثبت و سیاست منفی	۲۰
سیاست تطبیقی یا مقایسه‌ای	۲۰
سیاست واقع‌گرا، سیاست آرمان‌گرا	۲۰
ب) تعریف اصطلاحی سیاست	۲۱
۱. تعاریف اندیشمندان غربی از سیاست	۲۱
۲. تعاریف اندیشمندان اسلامی از سیاست	۲۲
تعریف علم سیاست	۲۵
موضوع علم سیاست	۲۷
اهمیت علم سیاست	۲۸
الف) برای عموم مردم	۲۹
ب) برای دولتمردان	۲۹

۳۱	درس دوم: مناسبات علم سیاست با علوم دیگر
۳۱	مقدمه
۳۲	گونه‌شناسی سیاست
۳۲	علم سیاست و علوم دیگر
۳۳	۱. سیاست و جامعه‌شناسی
۳۳	۲. سیاست و فلسفه
۳۴	۳. سیاست و حقوق
۳۵	۴. سیاست و اقتصاد
۳۷	۵. سیاست و روان‌شناسی
۳۹	۶. سیاست و روابط بین‌الملل
۳۹	۷. سیاست‌های مقایسه‌ای
۴۱	درس سوم: سیاست اسلامی و سیاست سکولار
۴۱	مقدمه
۴۱	الف) تمایز دو نوع سیاست از بعد مبانی
۴۲	۱. تمایز در مبانی معرفت‌شناختی
۴۶	۲. تمایز در مبانی هستی‌شناختی
۵۰	۳. تمایز در مبانی انسان‌شناختی
۵۰	یکم. در منفرد بالطبع یا مدنی بالطبع بودن
۵۳	دوم. در انسان‌مداری یا خدامداری
۵۳	ب) تمایز در حوزه اهداف سیاسی
۵۴	ج) تمایز در مصادیق و قلمرو سعادت
۶۰	د) تمایز در ارزش‌گذاری سیاسی
۶۵	ه) تمایز در خط مشی سیاسی
۶۵	و) تمایز در روش سیاسی
۶۶	ز) تمایز در ساختار سیاسی



۶۹	درس چهارم: قدرت و اقتدار در علم سیاست
۶۹	مقدمه
۷۰	تعریف قدرت
۷۱	دیدگاه‌ها در باب قدرت
۷۲	قدرت سیاسی
۷۲	آراء در باب قدرت سیاسی
۷۴	منابع قدرت
۷۷	منابع قدرت
۷۸	قدرت و اقتدار (Power & Authority)
۷۸	منابع اقتدار
۷۹	تفاوت‌های قدرت و اقتدار
۸۰	حاکمیت و اقتدار
۸۱	حکومت: ابزار مشروع قدرت
۸۲	ویژگی‌های حکومت
۸۵	درس پنجم: مشروعیت در علم سیاست
۸۵	مقدمه
۸۵	تعریف مشروعیت
۸۷	ملاک مشروعیت قدرت سیاسی
۸۷	مشروعیت در اندیشه متفکران غربی
۸۷	الف) نظریه‌های مشروعیت الهی
۸۸	۱. طبیعت الهی فرمانروایان
۸۸	۲. نیابت خدایی
۸۸	ب) نظریه‌های مشروعیت مردمی (نظریه قرارداد اجتماعی)
۹۰	مشروعیت در دیدگاه متفکران اسلامی
۹۰	۱. مشروعیت از منظر شیعه امامیه
۹۲	۲. مشروعیت از منظر اهل سنت

۹۳. مشروعیت و نقش مردم در مردم‌سالاری دینی
۹۳. تبیین نقش مردم در مردم‌سالاری دینی
۹۷. درس ششم: ضرورت حکومت و حکومت اسلامی
۹۷. مقدمه
۹۷. دولت فراتر از حکومت
۹۸. انواع دولت
۱۰۰. مفهوم حکومت
۱۰۲. انواع حکومت
۱۰۲. ۱. تقسیم بر اساس تعداد حاکمان
۱۰۲. ۲. تقسیم بر اساس توزیع قدرت سیاسی و عدم آن
۱۰۳. الف) حکومت استبدادی یا توتالیتر
۱۰۳. ب) حکومت دموکراتیک
۱۰۴. ۳. تقسیم حکومت‌ها بر اساس منشأ حاکمیت
۱۰۴. الف) حکومت الهی (اسلامی)
۱۰۶. ب) حکومت طاغوت
۱۰۶. ۴. تقسیم حکومت‌ها بر اساس تمرکز و توزیع قدرت
۱۰۶. الف) حکومت‌های متمرکز
۱۰۷. ب) حکومت فدرال
۱۰۷. ضرورت حکومت
۱۰۹. ادله ضرورت حکومت
۱۰۹. ۱. ضرورت عقلانی حکومت
۱۰۹. الف) بدهت عقلی ضرورت حکومت
۱۱۱. ب) ضرورت تأمین و رفع نیازهای اجتماعی
۱۱۳. ۲. دلیل نقلی ضرورت حکومت
۱۱۶. ادله ضرورت حکومت اسلامی

- درس هفتم: محتوا و ساختار حکومت اسلامی ۱۱۹
- مقدمه ۱۱۹
- الف) ماهیت و محتوای دولت پیامبر ﷺ ۱۲۰
- ب) جامعه بدوی و حضری ۱۲۰
- ج) ادوار سیاسی دولت اسلامی پیامبر ﷺ ۱۲۳
۱. دوره مکی ۱۲۳
۲. دوره مدینه ۱۲۵
- مفاد منشور سیاسی یا قانون اساسی مدینه ۱۲۶
- حکومت پس از پیامبر ﷺ ۱۲۸
- تحلیل ساختار حکومت اسلامی ۱۳۰
- پرسش‌های مرتبط با ساختار ۱۳۱
- دیدگاه نافی ساختار خاص برای حکومت اسلامی ۱۳۲
- دیدگاه ایجابی ساختار حکومت اسلامی ۱۳۳
- درس هشتم: حکومت اسلامی و ولایت فقیه ۱۳۵
- مفهوم ولایت فقیه ۱۳۵
۱. مفهوم ولایت ۱۳۵
۲. مفهوم فقیه ۱۴۰
- ادله ولایت فقیه ۱۴۲
- الف) ادله عقلی ۱۴۲
- ب) ادله نقلی ۱۴۴
- اختیارات ولی فقیه ۱۴۷
- درس نهم: لیبرال دموکراسی و مردم‌سالاری دینی ۱۴۹
- مقدمه ۱۴۹
- مفهوم مردم‌سالاری (دموکراسی) ۱۵۰
- عناصر اصلی مردم‌سالاری (دموکراسی) ۱۵۵

- حکومت اسلامی و عناصر اصلی مردم سالاری اسلامی \_\_\_\_\_ ۱۵۷
۱. مشارکت، شورا و مشورت \_\_\_\_\_ ۱۵۷
۲. آزادی های اجتماعی متناسب قانونی \_\_\_\_\_ ۱۶۰
۳. برابری و مساوات در مقابل قانون \_\_\_\_\_ ۱۶۴
۴. رضایت نسبی مردم از نظام سیاسی \_\_\_\_\_ ۱۶۷
- مردم سالاری اسلامی \_\_\_\_\_ ۱۷۰
- تعریف مردم سالاری اسلامی \_\_\_\_\_ ۱۷۱
- مؤلفه های مردم سالاری اسلامی \_\_\_\_\_ ۱۷۳
- مردم سالاری عنصر جوهری نظام اسلامی \_\_\_\_\_ ۱۷۸
- امتیاز مردم سالاری اسلامی بر دموکراسی غربی \_\_\_\_\_ ۱۸۲
۱. از جهت پیش فرض ها و مبانی \_\_\_\_\_ ۱۸۳
۲. از جهت اهداف، وظائف و آرمان ها \_\_\_\_\_ ۱۸۵
۳. از جهت روش ها و راهکارها \_\_\_\_\_ ۱۸۸
۴. از جهت تعادل میان حقوق اجتماعی بر حقوق فردی \_\_\_\_\_ ۱۸۹
- درس دهم: مکاتب و ایدئولوژی های سیاسی (۱) \_\_\_\_\_ ۱۹۱
- مفهوم و ماهیت ایدئولوژی \_\_\_\_\_ ۱۹۱
- لیبرالیسم \_\_\_\_\_ ۱۹۶
- محافظه کاری \_\_\_\_\_ ۲۰۱
- درس یازدهم: مکاتب و ایدئولوژی های سیاسی (۲) \_\_\_\_\_ ۲۰۵
- سوسیالیسم \_\_\_\_\_ ۲۰۵
- آنارشیسم \_\_\_\_\_ ۲۰۹
- درس دوازدهم: سیاست، فرایند، الگو و تحلیل \_\_\_\_\_ ۲۱۳
- مقدمه \_\_\_\_\_ ۲۱۳
- فرایند تصمیم گیری \_\_\_\_\_ ۲۱۳
- الگوهای تصمیم گیری \_\_\_\_\_ ۲۱۴

۲۱۷	تصمیم‌گیران عرصه سیاست
۲۱۸	مراحل فرایند سیاست
۲۲۱	تحلیل سیاسی
۲۲۱	مفهوم تحلیل سیاسی
۲۲۳	عناصر مهم در تحلیل سیاسی
۲۲۳	۱. اهمیت فلسفه در تحلیل سیاسی
۲۲۳	۲. اهمیت روان‌شناسی در تحلیل سیاسی
۲۲۴	۳. اهمیت آراء و اندیشه‌ها
۲۲۴	۴. اهمیت فرهنگ کشور
۲۲۴	۵. اهمیت تاریخ
۲۲۴	۶. اهمیت مکان‌های اقدام
۲۲۴	۷. اهمیت جمعیت
۲۲۵	۸. اهمیت فناوری‌های ارتباطی
۲۲۵	۹. اهمیت زمانه در تغییر گفتمان
۲۲۶	منابع پیشنهادی

---

## مقدمه

---

علم سیاست، مطالعه چگونگی تدبیر و رهبری حیات اجتماعی انسان‌ها و نهادهای مرتبط با آن است و از این‌رو شناختی وسیع از محیط پیرامونی که تأثیری شگرف بر حیات آدمیان دارد، ارائه می‌نماید. حوزه بررسی‌ها و تحقیقات آن، با تدابیر عمومی جامعه سیاسی در سه حوزه تقنین، قضا و اجرا، و نیز قدرت‌ها، پدیده‌ها، نهادها و رفتارهای سیاسی ارتباط دارد. در این رشته علمی، اقسام سیاست، جوامع سیاسی، نظام‌های سیاسی، دولت، حکومت، احزاب سیاسی، جریان‌های سیاسی، گروه‌های فشار، پدیده‌های سیاسی، گفتمان‌ها، روابط بین دولت‌ها و رفتارهای سیاسی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. درس درآمدی بر علم سیاست اسلامی، مقدمه ورود به علم سیاست اسلامی است و برخی از عمده‌ترین و اساسی‌ترین مباحث و موضوعات سیاسی را به‌طور اجمال مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد با این هدف که ضمن شناساندن وجه کلان مباحث علم سیاست اسلامی، به آموزش عمومی دانشجویان و دانش‌پژوهان در هر یک از مراکز علمی کشور جهت دفاع از ماهیت سیاسی نظام اسلامی مبادرت ورزد.

اگرچه سیاست در حوزه عمل از گذشته‌های بسیار کهن مورد توجه بوده است و مباحث مرتبط با آن در قالب فلسفه‌های سیاسی، شریعت نامه‌نویسی، تاریخ

سیاسی، اخلاق سیاسی، سیرالملوک و... ارئه می‌شده است اما علوم سیاسی مورد استفاده در دانشگاه‌های امروز کشور ریشه در گرایش‌های پوزیتیویستی عصر مدرن اروپای پس از رنسانس دارد. از این رو عمده کتب درسی مبانی علم سیاست، دفاعیات یا توصیفاتی از سیاست در دنیای مدرن است. به نحوی که نوع نگرش به هستی، انسان و جامعه، شرایط زیست محیطی، ایدئولوژی و ارزش‌ها و قضاوت‌های ذهنی نویسندگان این کتب، بر آثار و تألیفات آنان تأثیر بسزایی داشته و دارد؛ به طور مثال ارزش‌های اومانیستی و ایدئولوژی‌ها و نظام‌های سیاسی برآمده از آن، برای بسیاری از اندیشمندان غربی همچون بدیهیاتی اثبات‌ناپذیر اما یقینی تلقی شده است در ارائه مباحث این کتاب، تلاش بر آن بوده است تا قواعد و اصول علمی سیاست معاصر، در کنار ارزش‌های علمی و اسلامی مورد بررسی قرار گیرد و دانشجویان و دانش‌پژوهان، به صورت هم‌زمان به مطالعه‌ای تطبیقی میان اندیشه‌های متفکران غربی و اندیشه‌های اسلامی اهتمام ورزند. امید آن‌که این اثر توانسته باشد روزنه‌ای به سوی علم سیاست اسلامی گشوده باشد. از فراگیران گرامی و اساتید ارجمند انتظار داریم ما را از ظرافت‌های نظری و تأملات علمی خود در خصوص این اثر محروم نفرمایند.